

*Кириленко Н. І.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри української мови і літератури**Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка**<https://orcid.org/0009-0009-4199-0294>**Авласцова А. С.,**старший лаборант кафедри гуманітарних дисциплін**Сумської філії**Харківського національного університету внутрішніх справ**<https://orcid.org/0009-0005-8769-2322>*

ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУЧАСНИХ ПОДІЙ ТА ЇХ ГЕРОЇВ У ПРОЗІ ЛЮКО ДАШВАР

Анотація. У статті розглядається проза сучасної української письменниці Люко Дашвар, особлива увага приділяється специфіці художнього моделювання персонажів у текстах авторки. Метою статті є простежити особливості художньої рецепції сучасних подій та їх героїв у творчості Люко Дашвар.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи: аналіз наукової літератури з теми, узагальнення, опис, систематизація отриманої інформації, текстологічний та описовий методи, що дають широкі можливості для з'ясування місця творчості Люко Дашвар у контексті сучасної української жіночої прози.

Зміст дослідження та його результати. У наш час формуються нові літературні угруповання, що ініціюють форуми, акції, популяризуючи сучасну прозу, яка покликана руйнувати канони та переорієнтувати літературу на сучасність. «Жіноча проза» – неоднозначна категорія в літературі, оскільки твори групуються за статтю автора, а не за жанровими, стильовими чи ідейно-тематичними характеристиками. Зараз постмодерна література існує у вільному просторі, де кожен обирає читати те, що йому подобається.

Нова плеяда сучасних українських письменниць ознаменувала розширення жанрових меж прозових творів. Особлива увага в період діджиталізації приділяється масовій літературі. Література виходить за межі інтересів людини, а легка для прочитання книга, схожа за сюжетом на мелодраму, швидко буде прочитана реципієнтом.

Проаналізувавши романи «Мати все», «Покров», трилогію «Биті є», ми дійшли до висновку, що твори належать до масової літератури, для якої характерні впізнаваність, візуалізація образів, що не спрямовує реципієнта до медитації.

Вивчення творчості українських письменниць кінця ХХ – початку ХХІ століть дає можливість зрозуміти сучасний літературний процес, порівняти його з минулим етапом становлення літератури, усвідомити роль української літератури у світовому контексті.

Ключові слова: сучасна українська проза, образ, постмодернізм, масова література.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Зараз формуються нові літературні групи, які ініціюють форуми

та акції, популяризуючи сучасну прозу, покликану руйнувати канони та переорієнтувати літературу на сучасність. Література намагається знайти своє місце серед усього світового контексту, де є інтерпретації та свобода слова і письма. Зараз постмодерна література існує у вільному просторі, де кожен обирає, що йому подобається читати.

Нова плеяда письменниць певного періоду ознаменувала собою розширення жанрових меж прозових творів. Особлива увага в період діджиталізації приділяється масовій літературі. Література виходить за межі людських інтересів, і легка для читання книга, схожа за сюжетом на мелодраму, швидко читається реципієнтом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постмодерну українську прозу досліджували В. Агеева, Т. Бовсунівська, Л. Брюховецька, Т. Гундорова, Н. Зборовська, С. Павличко, П. Рижкова, Д. Стус, Л. Таран, Т. Ткаченко, Т. Уварова, С. Філоненко, Б. Червак.

Проблемно-тематичний, жанрово-стильовий, образно-нараційний та психологічно-філософський аспекти в сучасній жіночій прозі, представленій іменами О. Забужко, Т. Зарівни, Є. Кононенко, Д. Корній, В. Мастерової, М. Матіос, О. Печорної, І. Роздобудько, Л. Таран та ін., ще не розглянуті повністю. Виникає необхідність аналізу жанрового розмаїття та мотивів їх творчості. Серед представниць письменниць виділяється творчість Люко Дашвар, яка є дискусійним питанням літератури ХХІ ст., а тому потребує поглиблення наукового розуміння жанрового різноманіття, типології образів, осмислення реалій сьогодення в її творах, зокрема в романах «Мати все», «Покров» і трилогії «Биті є. Макар. Макс. Гоцик». Дослідженню творчого доробку письменниці присвячено незначну кількість статей у нефахових виданнях, проте потребує уточнення питання вивчення особливостей її творів у контексті сучасної літератури. У цьому й полягає актуальність статті.

Мета статті – простежити особливості художньої рецепції сучасних подій та їх героїв у творчості Люко Дашвар. Для досягнення мети дослідження були визначені основні завдання:

- визначити засадничі аспекти української постмодерної жіночої прози, зокрема простежити домінуючі мотиви творчості письменниць кінця ХХ – початку ХХІ століть;
- розкрити специфіку тематично-жанрової багатогранності сучасної української жіночої прози;

- з'ясувати особливості художньої рецепції сучасних подій та їх героїв у прозі Люко Дашвар, зокрема своєрідність художньої репрезентації жіночих образів у романі «Мати все» та потрактування чоловічих образів у трилогії «Биті є»;

- розглянути специфіку художнього осмислення реалій сьогодення в романі «Покров».

Методологічна концепція статті сформована на основі синтезу методологічно обґрунтованих класичних і сучасних історико-педагогічних праць. Теоретико-методологічна основа розвідки включає основні положення праць В. Агеєвої, Т. Бовсунівської, Л. Брюховецької, Т. Гундорової, Н. Зборовської, С. Павличко, П. Рижкової, Л. Таран, Т. Уварової, С. Філопенко.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. «Жіноча проза» – неоднозначна категорія в літературі, адже твори згруповані за гендерною ознакою автора, а не за жанровими, стильовими чи ідейно-тематичними категоріями. Водночас «жіноча проза» має відповідну специфіку, що дає змогу виокремити цей пласт літературного потоку в окремий дискурс розвитку вітчизняної та світової літератури [1, с. 62].

В українській літературі кінця ХХ – початку ХХІ століть актуалізуються питання національної, сексуальної та еротичної проблематики, реконструюються світоглядні парадигми нації, приналежність людини до певної статі чи її відсутність. Тексти приваблюють велику кількість читачів відвертістю, інтимністю, новаторством та автобіографічністю. Ці твори відкриті для реципієнта, сповнені іронії, спрямовані до чоловіків. За допомогою чоловічих образів письменники розкривають характери та психологію жінок.

Сучасну жіночу прозу творять талановиті письменниці: Євгенія Кононенко, Ірен Роздубудько, Людмила Таран, Люко Дашвар, Марія Матіос, Оксана Забужко, Теодозія Зарівна, Олена Печорна та ін. Творчість цих письменниць різноманітна за тематичним звучанням: кохання, внутрішні переживання жінки, стосунки з чоловіками, зрада та національна ідентичність. У їхніх творах виділяється незвичайний герой – жінка чи чоловік, які перебувають у межовій ситуації та вирішують свої проблеми за допомогою досвіду сучасної людини. На книжковому ринку художньої літератури популярні романи, мала проза, психологічні драми, мелодрами, фентезі.

Сучасна українська література розвивається швидкими темпами, ґрунтуючись на нових жанрах і стилях. Сьогодні на літературному обрії домінує постмодернізм, тому у творчості письменниць кінця ХХ – початку ХХІ століть з'являються нові літературні форми, поєднуються жанри: соціально-психологічний роман, «жіночий роман», мелодрама, психологічна драма, нова утопія, «жіночий роман», роман-алюзія, «драма на три життя», сімейна сага, щоденник, автобіографія, «рецепти на всі випадки життя».

Проблематика творів широка: життя і смерть, любов і ненависть, народ і історія, патріотизм, проблема вибору, вірності та зради, добра та зла. Герої прозових творів перебувають на перехресті різних часових відрізків, намагаються знайти себе, утрачають орієнтацію, змінюються в кризових ситуаціях. Більшість текстів цього періоду належить до «масової літератури», представленої авторками.

Люко Дашвар поєднує один жанр із іншим, часом змінюючи риси першого. Авторка використовує симбіоз жанрів.

Яскравим прикладом трансформації є роман «Мати все». Цьому твору притаманні риси мелодрами як жанру фантастики, що на основі контрастів розкриває духовно-чуттєвий світ героїв у незвичайних обставинах: добра і зла, життя і смерті, кохання і ненависті.

Головна героїня роману «Мати все» потрапляє в типові й відомі всім складні ситуації, але долає всі труднощі й отримує найвищу нагороду – щастя. Наратив роману відповідає всім проявам мелодрами. Зміни в жанрі пов'язані зі змінами головного героя. Таке переродження не характерне для читача й вимагає від автора більшого психологізму в описі подій. Реципієнт не готовий змінювати головну героїню, адже за законами мелодрами головна героїня Лідія має подолати всі труднощі та дійти до оптимістичного, щасливого фіналу.

«Мати все» – четвертий роман письменниці, в якому любовна лінія не є основною. Події розгортаються за канонами соціально-психологічного роману: характери героїв, їх психологія розкриваються у складних життєвих ситуаціях, детально змальовується поведінка героїв, аналізуються їхні вчинки, кожен вчинок обґрунтовується подіями минулого чи сьогодення. Несподівані вчинки героїв і приховані причини їхньої поведінки розкриваються завдяки їхнім таємним бажанням. Люко Дашвар просежує стосунки особистості та суспільства, урахувуючи психологічні фактори: емоції, підсвідомість людини.

Для розкриття драми життя героїв авторка використовує різні конструкції: твір починається ефектним початком під назвою «Замість прологу», що захоплює читача та тримає напругу протягом твору. В особі Іветти представлений збірний образ української матері, яка готова зробити все для щастя своєї дитини: «Вербицькі жертвують усім заради щастя своїх дітей» [2, с. 15]. Тема матері та дитини проходить через кілька творів Люко Дашвар.

Тягар відомого прізвища лягає на всю сім'ю. Жінки, які носять прізвище Вербицька, мають відповідати успіхам померлого чоловіка та батька й завжди підтверджувати це. Іветта Андріївна, бажаючи тримати все під контролем, намагається розпоряджатися життям доньки: «Ти не можеш бути Скакун!... – Ти – Вербицька! Твоїм чоловіком має стати лікар, а цей... Дезінфікатор... Повторила: – Ні! Ти не можеш бути Скакун!» [2, с. 13].

Кожен учинок героїнь роману підпорядкований єдиній меті – знайти своє щастя. У центрі твору – сліпа материнська любов і трагедія сильної жінки, для якої всесвіт – її дитина. Непохитність Іветти Андріївни призводить до сімейної драми: смерті сонця, невістки, нещасливого сімейного життя доньки і, насамперед, смерті головної героїні.

Чільне місце у творчому доробку письменниці посідає роман-трилогія «Биті є». Герої трилогії «Биті є» – хлопці, які кожен по-своєму намагаються знайти своє місце в суспільстві. Утвердження в соціумі супроводжується болісним становленням, яке загартує характери юнаків і допомагає розставити пріоритети в житті. Незважаючи на несхожість один на одного, персонажі Люко Дашвар постають інваріантами загального. Кожен персонаж окремого роману репрезентує різні верстви українського суспільства. Макар – тип амбітного провінційного жителя, Макс – дитина багатих батьків, якій усе дозволено, Гоцик – наполегливий, стійкий до злигоднів і випробувань долі, представник селянства.

На спорідненість життєвих випробувань, що випали на долю молодих людей, впливає орієнтир, із якого починається шлях до самопізнання. Героїв кожного роману об'єднує поняття дороги, шляху становлення. Міфологема становлення представлена у творах по-різному, найяскравіше – у «Біті є. Гоцик». Зрілість молоді людини безпосередньо пов'язана з дорогою, подорожами в інші країни світу. Вона не повністю розкрита в «Біті є. Макс» і безпосередньо відсутня в «Біті є. Макар». Константа шляху метафорична в трилогії, дорогу ми розуміємо як життєву подорож героїв до самих себе. Кожен персонаж посідає своє місце у вертикалі світогляду та особистісного зростання. Найнижче місце відведено Макс, який проходить моральний шлях зверху вниз. Макар посідає проміжне положення, показуючи розвиток сучасної людини в складному світі. На вершині вертикалі знаходиться Гоцик, який піднімається знизу вгору.

Героїв трилогії об'єднує тема бунту проти представників старшого покоління. Ця тема досягає свого піку в мотивах убивства матері чи батька. Кульмінацією повстання стало вбивство Іллею батька Ізидори.

Образи матері та дитини є домінуючими в усіх творах Люко Дашвар. Процес зростання хлопчиків у трилогії пов'язаний із героями, які його втілюють. Стосунки з образом матері проходять стадію відштовхування. Макар розриває стосунки з коханою Мартою, Гоцик кидає матір, а Макс відмовляється від обох батьків.

Можна стверджувати, що авторка актуалізує у своїх текстах полярні вияви архетипу – іпостасі «люблячої» і «жахливої» матері [3, с. 114]. Образ матері для Макара асоціюється з Мартою, яку він співвідносить зі страховищем. Герой називає її Мартазаврою, коровою, жабою: «він називав її сонцем – чудовисько середнього роду, на яке без сліз дивитись неможливо» [3, с. 14]. Незважаючи на такі стосунки з коханкою, Макар із нею особистісно росте й формується як чоловік, який зможе досягти чогось у житті. Марта розуміє його силу: «він – справжній мужчина, а такі люблять тільки свою справу, а вже опісля – жінок. Про це думати тяжко, жити з цим – неможливо» [3, с. 248].

Становлення Гоцика відбувається через крайнощі: донжуанство, авантюризм і благородну діяльність. Особливе значення для розвитку Гоцика та Макса мають стосунки з батьками. Зазначені герої вступають у протистояння з ними. Макс, бажаючи мати власний бізнес, потонує у ілюзіях щодо свого «аристократичного» походження й не побудував гармонійних стосунків із заможними батьками, які його забезпечували. Маскулінізація героїв трилогії «Мати все» була можлива лише за допомогою жіночих образів, які репрезентують діаду «мати-дитина»: спочатку залежність, а потім проживання почуттів і подвигу.

Значущі для України події кінця 2013 – початку 2014 років під назвою «Революція Гідності» знайшли своє відображення в романі Люко Дашвар «Покров». За жанром – це фемінінний роман, що складається з одинадцяти розділів. Дослідниця Т. Кисла зауважує, що твір виражає жіночу суб'єктивність особливою «жіночою мовою» [4, с. 19]. Роман тяжіє до постмодерного напрямку в літературі, для якого характерна незалежність особистості, міфологізм, архаїчність та переплетіння стилів.

Головна героїня Мар'яна – результат кризи буття, що відбулося на її психології. Дівчина розгублена, безмежно зако-

хана, занадто довірлива, робить необдумані вчинки. Героїня в сумнівах і пошуках. Автор зображує сучасну дівчину, яка готова на все заради людини, яка її не любить. Герої твору пасивні за характером, ними постійно керує доля. Головна героїня не йде за мрією, а вибирає ту роботу, яка доступна.

Люко Дашвар майстерно переплітає у творі минуле та сьогоднішнє, поєднуючи історію-повість козацьких часів із сучасними подіями, які відбувалися на Майдані під час Революції Гідності.

Історична лінія розглядається автором до середини XIX століття. Криваво-червоною лінією через весь роман проходить думка про цінності родини, своєї крові. Мар'яна з'ясовує стосунки з рідними, доля яких нелегка. Сюжет твору «Покров» розгортається переважно навколо Мар'яни. У центрі роману – кохання та зміна свідомості головної героїні, яка звикла лише до легкого успіху, яка прагне багатства й не звикла турбуватися й думати про інших. Події на Майдані змінюють Мар'яну, зокрема, дивний і незвичайний хлопець, який, побачивши дівчину лише раз, назвав її своєю.

Письмениця, удаючись до екзистенції, детально змальовує жіночі образи родини Мар'яни. Мати Ада й бабуся втілюють сильний тип жінки. Вони народжені великою любов'ю й усіма силами борються за особисте жіноче щастя. Серед чоловічих образів захоплює Ярком – студент зі шляхетними моральними принципами, громадською позицією та правилами життя. Ми бачимо в образі Ярком та його товаришів психологічний тип чоловіка-захисника.

Події 2013–2014 років письменниця зображує з авторською оцінкою, укладаючи у слова Ярком послання, що «не обов'язково фізично бути на Майдані, Майдан – усюди. Кожен у своєму будинку нині має шанс жити по-справжньому, робити справжнє діло, поважати людей, не брехати, забути про заздрість і ненависть, любити» [5].

У зображенні подій на Майдані письменниця показує читачам, як змінюються герої та їх особисте життя. Валя – батько Мар'яни, починає годувати революціонерів. Поля, подруга головної героїні, медсестра, із перших днів починає допомагати пораненим і продовжує невтомно працювати на Майдані, а після закінчення протесту разом із Ярком вирушає в зону АТО. Детально описуючи події 2014 року, авторка використовує героїв трилогії «Біті є» Макара та Гоцика. Хлопці гинуть у революційну ніч. Люко Дашвар наголошує, що на Майдані гине молодь, яка б мала будувати країну.

Завдяки своєму стилю Люко Дашвар глибоко розкриває тему твору. Тло сюжету – Майдан і розкол країни. На цьому тлі книга дуже емоційна, хоча суть книги не в осмисленні Революції Гідності, а в усвідомленні себе як особистості на революції. Вибір героїв та ідея воз'єднання родини крізь призму трагедії захоплює читача.

Авторка використовує різноманітні конструкції для розкриття драматизму життя героїв. Звертаючись у своїх творах до теми розвитку людини, письменниця майстерно показала умови та наслідки еволюції кожного з героїв. Моральне зростання кожного з персонажів відбувалося через кризові для особистості обставини. У її творах часто переплітаються долі людей, із яких складається історія України. Відзначимо, що незвичайність сюжетів, переплетення минулого та сьогоднішнього, неоднозначність імен, глибокий психологізм героїв, відсутність поділу персонажів на позитивних і негативних дозволяє

авторці посідає позицію найбільш наслідуваного письменника нашого часу.

Отже, ми з'ясували особливості художньої рецепції сучасних подій та їх героїв у прозі Люко Дашвар, зокрема своєрідність художньої репрезентації жіночих образів у романі «Мати все», потрактування чоловічих образів у трилогії «Біті є» та художнє осмислення реалій сьогодення в романі «Покров».

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Проаналізувавши романи «Мати все», «Покров», трилогію «Біті є», ми дійшли висновку, що твори належать до масової літератури, для якої характерна впізнаваність, візуалізація образів, яка не веде рецепієнта до медитації. Роман «Мати все» розповідає про типову сильну жінку, яка все тримає у своїх руках. Домінуючою є концепція «мати-дитина». Люко Дашвар показує всю складність сімейного життя «жінок із суспільства», яким часто важко тримати баланс. У романі «Покров» письменниця дає авторську оцінку подіям кінця 2013 – початку 2014 років, висвітлюючи проблеми патріотизму, державництва та зміни особистості на тлі трагічних подій у країні. Переплетіння минулого та сьогодення показує нам важливість родини та роду. Проаналізована трилогія «Біті є» – це картина багатошарового суспільства, в якому є багаті, бідні, чесні, нещирі та романтики.

Вивчення творчості українських письменниць кінця ХХ – початку ХХІ століть дає можливість зрозуміти сучасний літературний процес, порівняти його з минулим етапом становлення літератури, усвідомити роль української літератури у світовому контексті.

На майбутнє плануємо простежити фемінне/маскуліне у прозі Люко Дашвар.

Література:

1. Волошук Л. Феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Філологічні науки. Київ. 2017. С. 62–66. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141487426.pdf>
2. Дашвар Люко. Мати все: роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 336 с.
3. Дашвар Люко. Біті є. Макар: Кн. 1. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2011. 288 с.
4. Кисла Т. Жанровий код постмодерністського фемінного роману. *Літературознавчі студії*. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. Вип. 19, ч. 1. С. 164–168.
5. Дашвар Люко. Інтерв'ю. URL: <https://www.dempi.com.ua/dashvar>
6. Дашвар Люко. Біті є. Макс. Кн. 2. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 288 с.
7. Дашвар Люко. Біті є. Гоцик. Кн. 3. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 272 с.
8. Дашвар Люко. Покров: роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 384 с.
9. Москальчук В. Українська література кінця ХХ століття (література постмодерну). *Українська мова й література в середній школі, гімназіях, ліцеях та колеґіумах*. 2006. № 2. С. 63–67.

10. Павличко С. *Дискурс модернізму в українській літературі*: монографія. К. : Основи, 1999. С. 74.
11. Таран Л. Жіноча роль. *Жінка-автор у сучасній українській прозі : Емансипаційний дискурс*. К. : Смолоскип, 2007. 126 с.
12. Ткаченко Т. *Феномен жіночого прозописьма в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття*: монографія. К. : Феміда, 2008. 254 с.
13. Філоненко С. *Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття* : монографія. К. : Основи, 2006. 156 с.

Kyrylenko N., Avlastsova A. Artistic reception of modern events and their heroes in the prose of Lyuko Dashvar

Summary. Relevance of research. The article examines the prose of the modern Ukrainian writer Lyuko Dashvar, paying special attention to the peculiarities of the artistic modeling of characters in the author's texts.

The purpose of the article is to trace the peculiarities of the artistic reception of modern events and their heroes in the work of Lyuko Dashvar.

Research methods. The following methods were used in the work: analysis of scientific literature on the topic, generalization, description, systematization of the obtained information, textological and descriptive methods, which provide ample opportunities for clarifying the place of Lyuko Dashvar's creative output in the context of modern Ukrainian women's prose.

Content of the study and its results. Nowadays, new literary groups are forming, which initiate forums and actions, popularizing modern prose, which is designed to destroy canons and reorient literature towards modernity. «Women's prose» is an ambiguous category in literature, since the works are grouped by the author's gender, and not by genre, style, or ideological and thematic categories. Postmodern literature now exists in a free space where everyone chooses to read what they like.

A new galaxy of women writers of a certain period marked the expansion of the genre boundaries of prose works. Special attention in the period of digitization is paid to mass literature. Literature goes beyond human interests, and an easy-to-read book, similar in plot to a melodrama, will be quickly read by the recipient.

Having analyzed the novels «Maty vse», «Pokrov», the trilogy «There Are Beats», we came to the conclusion that the works belong to mass literature, which is characterized by recognizability, visualization of images, which does not lead the recipient to meditation.

Studying the works of Ukrainian women writers of the late 20th and early 21st centuries provides an opportunity to understand the modern literary process, compare it with the past stage of the formation of literature, and realize the role of Ukrainian literature in the world context.

Key words: modern Ukrainian prose, heroes, postmodernism, popular literature.